

مقدمه سوم: آیا بحث از ضد، یک مسئله عقلی است یا یک مسئله لفظی (نقلی) است؟

مرحوم مشکینی در این باره در حاشیه کفایه می نویسد:

«الثانی: هل المسألة عقلیة، أو نقلیة؟ وجهان:

و التحقيق: أنه يمكن عقدها على كلا النحوين، و أمّا وقوعاً فيمكن أن يستدلّ للثاني بذكرهم لها في مباحث الألفاظ، و باستدلال بعضهم للعدم بانتفاء الدلالات الثلاث، و بظهور لفظ الأمر في الصيغة التي شأنها الدلالة، و بعدم وفاء النزاع العقلي بتمام الغرض، إذ الالتزام قد يتحقق بواسطة اللزوم العرفي، و إن كان الثالث معارضاً بظهور لفظ الاقتضاء في مقام الثبوت لا الإثبات و الرابع معارضاً بعدم وفاء اللفظي أيضاً، إذ الالتزام منتفٍ في اللزوم البيّن بالمعنى الأعمّ و غير البيّن. و منه ظهر: أن النزاع الواقع بين القوم في مقام اللفظ، لسلامة الوجهين الأولين عن المعارض. و أمّا معارضتهما: بأنّه لا معنى للنزاع اللفظي، مع كون الملازمة ثبوتاً محلّ الإشكال، كما ذكر في مقدّمة الواجب من الكتاب و التقارير.*

فيه أقوال، و تحقيق الحال يستدعي رسم أمور: الأول: الاقتضاء في العنوان

أعمّ من أن يكون بنحو فمدفوعة بعدم تاميّة هذا الوجه كما مرّ هناك.»^۱

توضیح:

۱. بحث را می توان به گونه ای تنظیم کرد که عقلی باشد و می توان به گونه ای تنظیم کرد که لفظی باشد.
۲. امّا آنچه در کلمات اصولیون واقع شده است:
۳. ممکن است بگوئیم از زمره مباحث لفظی است چراکه اولاً این بحث در ضمن مباحث الفاظ مطرح شده است و ثانیاً: وقتی می خواستند بگویند وجود ندارد استدلال کرده اند که دلالت های سه گانه لفظی وجود ندارد و ثالثاً: در عنوان بحث، لفظ «امر» آورده شده است که در معنای «صیغه امر» ظهور دارد و صیغه امر هم دال های لفظی می باشد (یعنی عنوان بحث ملازمه بین «امر» است، معلوم می کند که بحث پیرامون دلالت لفظی صیغه امر است)

۱ مشکینی اردبیلی، ابوالحسن، کفایة الأصول (با حواشی مشکینی) ج ۲، ص ۱۱.

- و رابعاً: اگر بخواهیم بگوئیم مسئله عقلی است باید درباره ملازمه عقلی، بحث کنیم در حالیکه شاید در ضمن بحث به ملازمه عرفی قائل شویم، در این صورت ملازمه ثابت است ولی بحث عقلی نیست.
۴. اما دلیل سوم دارای معارض است از این جهت که اگر گفتیم لفظ امر ظهور در دلالت لفظی دارد، لفظ اقتضا، ظهور در مقام ثبوت دارد در حالیکه دلالات لفظی مربوط به مقام اثبات است.
۵. و دلیل چهارم هم دارای معارض است به اینکه اگر گفتیم مسئله لفظی است و بعد ثابت شد که نهی از ضد، برای امر به شی، لازم بین به معنی الاعم و یا لازم غیر بین است، در این صورت هم بحث دیگر، بحث لفظی نیست.
۶. اما دو دلیل اول به قوت خود باقی است و معارض ندارد و به همین جهت عالمان علم اصول این بحث را در زمره مباحث لفظیه آورده اند.
۷. ان قلت: به همان دلیلی که کفایه و در تقریرات شیخ انصاری در ضمن بحث مقدمه واجب مطرح شده است، این بحث هم نمی تواند لفظی باشد، چراکه بحث ما در ثبوت یا عدم ثبوت ملازمه است و نه در اثبات آن و بحث از ثبوت، بحث لفظی نیست.
۸. قلت: این سخن باطل است، چنانکه همان جا مطرح شده.
- ما می گوئیم:

اشاره مرحوم مشکینی به سخن مرحوم آخوند در بحث مقدمه واجب است و پاسخی که ایشان به آخوند داده است.

آخوند در آنجا می نویسد که بحث «ملازمه بین وجوب مقدمه و وجوب ذی المقدمه» بحث لفظی نیست چراکه بحث لفظی (دلالت های سه گانه) مربوط به مقام اثبات است یعنی مربوط به جایی است که ابتدا بپذیریم که بین وجوب و حرمت ملازمه هست و بعد به دنبال راه های اثبات آن ملازمه باشیم. ولی اگر کسی بگوید که عقلاً ملازمه ای بین وجوب ها برقرار نیست، اصلاً بحث از دلالت های ثلاث مطرح نمی شود.^۱

۱. ن ک: درسنامه اصول سال هفتم، ص ۱۸.

